

Çeviri Sanatının Esasları. İsmail Durmuş. Akdem Yayınları, 2018, 206 s. ISBN: 9786052385500

Seval Büşra ATEŞ

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi, Lisans Öğrencisi
Ankara, Türkiye
Social Sciences University of Ankara
Faculty of Islamic Sciences, Undergraduate
Ankara, Turkey

Türü: Kitap Değerlendirmesi

ORCID: 0000-0002-5190-7652

sevalbusra.ates@student.asbu.edu.tr

Geliş Tarihi: 14 Nisan 2021
Yayın Tarihi: 21 Haziran 2021

Atıf/ Citation: Ateş, S. B. (2021). "Çeviri Sanatının Esasları. İsmail Durmuş. Akdem Yayınları, 2018, 206 s. ISBN: 9786052385500". *Genç Atebe Dergisi* 1, 26 - 33

Özet

Bu kitapta genel olarak çeviribilim, özel olarak da Arapça-Türkçe çeviri ile ilgili temel meseleler ele alınmış, bu alandaki eksiklikler zikredilip çeşitli çözüm önerileri sunulmuştur. Yazar, nitelikli bir çevirinin sahip olması gereken temel unsurları ortaya koymuş ve çevirmenin bu unsurlar üzerinden çeviri işlemini gerçekleştirirken nasıl bir metot izleyeceğini açıklamıştır. Kaliteli bir çevirinin ortaya çıkmasında çevirmenin rolüne dikkat çeken yazar, çevirmende bulunması gereken nitelikleri de detaylı bir şekilde ele almıştır.

Anahtar Kelimeler: Çeviribilim, Arapça-Türkçe Çeviri, Çevirinin Esasları, Çevirmen, Çeviride Problemler.

Abstract

In this book, basic issues related to translation studies in general and Arabic-Turkish translation in particular are discussed, deficiencies in this field are mentioned and various solutions are offered. The author revealed the basic elements that a qualified translation should have and explained what method the translator will follow while performing the translation process through these elements. Drawing attention to the role of the translator in the creation of a quality translation, the author also discussed in detail the qualities that a translator should have.

Keywords: Science of Translation, Arabic-Turkish Translation, Principles of Translation, Translator, Problems in Translation.

İsmail Durmuş, incelemesini yaptığımız “Çeviri Sanatının Esasları” adlı eserinde, dünyanın tanık olduğu medenî ve kültürel kıpırdanmalar ile içinde bulunduğu insanî hareket ve değişimler neticesinde çeviriye olan ihtiyacın giderek arttığını, buna bağlı olarak çeviribilime ve çevirmenin yeterliliğine verilen önemin de arttığını, neticede çeviri sanatına dair belli başlı kriterlerin ortaya konulmasına odaklanıldığını ifade etmiştir. Durmuş, Çeviri Sanatının Esasları’nda genel olarak çeviribilim, özel olarak da Arapça-Türkçe çeviri ile ilgili temel meseleleri ele almış, bu alandaki eksiklikleri zikredip çeşitli çözüm önerileri sunmuştur. Bu açıdan kitabın, çeviri sanatının esaslarını ortaya koymaya yönelik ihtiyacın karşılanmasında önemli bir niteliğe sahip olduğu kanaatindeyiz.

Kitap, “Çeviri Sanatının Esasları” ve “Çeviri İşlemi” olmak üzere iki ana bölümden ve bu bölümler kendi içerisinde pek çok başlıktan oluşmaktadır. Yazarın çoğu kez ana başlıkta ele alınan meseleyi gruplandırarak alt başlıklarda açıklaması konuyu daha anlaşılır kılmıştır. Müellifin başlıklarda yer alan terimlerin İngilizce karşılıklarına da yer vermesi işaret edilen terimin okuyucunun zihninde netleşmesini sağlayan bir diğer önemli unsurdur. Kitap genel olarak anlaşılır bir dile sahip olmakla birlikte pek çok yazım hatası içermektedir. Metinde yer alan kelimelerin, metnin bazı yerlerinde doğru, bazı yerlerinde ise yanlış yazılmasının basımdan kaynaklanan bir hata olduğu kanaatindeyiz. Yazım yanlışları genel olarak manayı değiştirici bir etkiye sahip olmamakla birlikte kitabın akıcı bir üsluba sahip olmasını kısmen engellemiştir. Kitap, hem çeviriyle uzmanlık alanı olarak ilgilenen hem de kapsamlı bilgisi olmayan fakat çeviri hakkında bilgi edinmek isteyen herkese hitap etmesi açısından geniş bir muhatap kitlesine sahiptir.

Yazar ön sözde, çevirinin farklı dillere sahip milletler arasında ortak bir iletişim dili oluşturarak etkileşimi sağlaması yönüyle önemli bir konumda yer aldığını, günümüzde özellikle ekonomi, siyaset, kültür, turizm, diplomasi gibi alanlarda uluslararası ilişkilerin giderek artmasının çeviriye olan ihtiyacı da arttırdığını, buna bağlı olarak dünya genelindeki üniversitelerde mütercim-tercümanlık bölümlerinin sayısının hızla arttığını ifade etmiştir. Kısaca çeviribilimin tarihsel gelişimine değinen yazar, ön sözü kitapta ele aldığı temel meseleleri zikrederek sonlandırmıştır.

Birinci bölümün “Kavram ve Tanımlar” adlı ilk başlığında yazar, Türkçede “tercüme” şeklinde yaygınlık kazanmış kelimenin aslının ve doğru kullanımının “terceme” olduğunu belirtmiş, bu kelimenin Arap dilindeki temel anlamlarını, çeşitli dillerdeki karşılıklarını ve etimolojik ilgilerini incelemiştir. Müellif bu bölümde temelde benzer, fakat birtakım nüanslarla birbirinden ayrılan pek çok çeviri tanımı zikretmiştir.

“Çevirinin Önemi ve Amacı” adlı ikinci başlıkta yazar, çevirinin çeşitli yönlerine değinerek gerek farklı uluslar gerekse ortak dünya uygarlığı açısından önemini açıklamıştır. Çevirinin farklı dil ve kültürlerle sahip milletler arasında iletişimi sağlamasının yanında çeşitli kültürlerin taşıyıcısı olması yönüyle de hem ulusların kültür düzeylerinin hem de ortak insanlık medeniyetinin gelişimine imkan verdiğini ifade etmiştir. Durmuş’un çeviriye dair önemli çıkarımlarından biri, çeviriye farklı ulusların kültür düzeylerini ortaya koyucu bir nitelik yüklemesidir. Ona göre, bir ulusun dilinden başka dillere yapılan çeviriler fazla, bunun aksine farklı dillerden o dile yapılan çeviriler az ise bu, o ulusun farklı uluslara kültür ihraç eden dolayısıyla belli bir kültürel gelişmişliğe ulaşmış bir ulus olduğunu göstermektedir. Bunun aksine, bir ulusun kendi diline yapılan çeviriler fazla ise bu da o ulusun kültür kabul eden bir ulus olduğunu göstermektedir.

“Çeviri Türleri” adlı üçüncü başlıkta müellif, çeviri türlerini “Araplarda Çeviri Türleri” ve “Çağdaş Çeviri Türleri” olmak üzere iki alt başlıkta incelemiştir. “Araplarda Çeviri Türleri” başlığı altında “literal/harfî çeviri” ve “anlam çevirisi”ni zikreden müellif, çeviri türlerini belirleyen sınıflandırmaların dayandığı esasların çoğunun Araplar tarafından ortaya konulduğunu fakat insafli pek az araştırmacı haricinde çoğu araştırmacının,

Arapların çeviri türlerinin ortaya konulmasına öncülük eden bu çalışmalarından bahsetmediklerini ifade etmiştir. “Çağdaş Çeviri Türleri” başlığında yazar çeviri türlerini; “anlatım yöntemine göre”, “metnin üslubuna göre (ilmî üslup-edebî üslup)”, “metnin tamamen veya kısmen çevrilmesine göre” gibi çeşitli kategoriler altında incelemiştir.

“Tercüman Sınıfları” başlığı altında tercümanları çeşitli kategoriler altında zikreden Durmuş, “Çeviri Tarihi” adlı bir sonraki başlık altında çevirinin tarihsel gelişimini ele almıştır. Yazar, “Cahız ve Çeviri” alt başlığında Cahız’ın çeviribilime katkılarını ayrıca zikretmiştir. Kitâbü’l-Hayevân adlı eserinde çeviri ile ilgili teorilerini modern Batı teorilerinden çok daha önce ortaya koyan ve çeviriden bir bilim olarak ilk söz edenin Cahız olduğunu belirten yazar, ilk çeviri teorisyeni olmasına rağmen çeviri teorisyenlerinin çoğunun çeviriyi çeşitli yönleriyle inceleyen modern Batı teorilerinden söz ederken Cahız’ı görmediklerini ya da görmezden geldiklerini dile getirmiştir.

“Çeviri Kuramları” başlığı altında müellif, çeviri kuramlarını; dilbilimleri öncesi çeviri kuramları, dilbilimleri sürecinde çeviri kuramları ve dilbilimlerinden sonra çeviri kuramları olmak üzere üç kategoride incelemiş ve akabinde modern çeviri kuramlarını zikretmiştir.

Birinci bölümün “Çeviri Zorlukları” adlı yedinci başlığında Durmuş, iyi bir çevirmenin sahip olması gereken temel nitelikleri Cahız’ın ortaya koyduğu esaslar üzerinden belirlemiştir. Buna göre, bir çevirmenin nitelikli bir çeviri yapabilmesi için kaynak ve erek (hedef) dilleri ve her ikisiyle de anlatımı tam bilmesinin yanı sıra çevirisini yaptığı metnin içeriğini oluşturan ilim/fen dalına da hakim olması gerekir. Yazar, çeviri sanatının karşılaştığı sorunların ilkinin çevirinin; nitelikli bir iş çıkarmaya ehil olmayan, çeviriyi belli esaslara sahip ilmî bir disiplin olarak değil, sözlük yardımıyla eş anlamlılar değiştirmekten ibaret gören bir çevirmenin eline düşmesi olduğunu ifade etmiştir. Çevirmenin; asıl metinde yer alan lafızların manalarını anlayamaması, çeviri metinde asıl metnin üslubuna denk bir üslup kullanmaması, her iki dile tam anlamıyla vakıf olamaması, asıl metinde yer alan kelimenin taşıdığı kültürel bağlamı erek metinde karşılayan kelimeyi bulamaması gibi unsurlar yazarın çeviri zorlukları arasında zikrettiği unsurlardan bazılarıdır. Müellif çeviri zorluklarını; luğavi (dilsel) zorluklar, terkip zorlukları, siyak (bağlam) zorlukları, üslup zorlukları, kültürel zorluklar gibi çeşitli gruplar altında inceleyerek bu başlığı sonlandırmıştır.

Yazarın “Çeviride Aynılık ve Denklik (Tetâbuk ve Tekâfü’ü)” başlığı altında ele aldığı hususlar, özellikle uzmanlık alanı olarak çeviriyle ilgilenenlere çeviri metni ortaya koyarken gözetilmesi gereken temel amaç hususunda yol göstermektedir. Yazara göre çevirmenin görevi, asıl metin ile çeviri metin arasında tam uyumu (tetâbuk) sağlamak değildir, böylesine bir uyumu sağlamak imkânsızdır. Çünkü tam uyum (tetâbuk) asıl metnin; gramer, anlam, biçem (üslup), lafızların sayısı, metnin kalıbı gibi niteliklerine tamamıyla uymayı gerektirir. Çevirmeni böyle bir işe zorlamayı zulüm olarak nitelendiren müellif, esasında tam uyumu elde etmeye çalışırken anlam ve bağlamdan uzaklaşabileceğine dikkat çekmiştir. Bu, çevirinin temel gayesine de aykırıdır. Çevirinin amacı farklı diller ve kültürler arasında iletişimi ve etkileşimi sağlamaktır, tam uyum sağlayabilmek adına erek dile sahip alıcının anlayamayacağı bir çeviri metin ortaya koymak değildir. Yazara göre çevirmenin görevi, asıl metin ile çeviri metin arasında denkliği (tekâfü’ü) sağlamaktır.

Denklik, asıl metinde hedeflenen etkiyi sağlamak amacıyla metnin erek dil kullanılmak suretiyle yeniden inşa edilmesidir. Böylelikle çeviriden beklenen “iki farklı dil arasında iletişimi sağlama” hedefi gerçekleşmiş olacaktır. Durmuş, asıl metin ile çeviri metin arasında denklik sağlamanın tam uyum sağlamaktan daha kolay olduğunu savunanları eleştirmiştir. Ona göre tam uyum zaten imkânsızdır, buna karşılık denklik ise çevirmenin asıl metinden kastedilen manayı ve hedeflenen etkiyi erek dilde de sağlayacak şekilde metni yeniden ortaya koymasına dayanmaktadır.

Bu ise çevirmenin; asıl metin üzerinde derinleşmesini, kastedilen manaları, mecazları ve zımnî ifadeleri çözmesini ve tüm bunları erek dilin yapısına uygun olacak şekilde yeniden inşa etmesini gerektirir.

Yazar, dillerin kendine has dilsel ve kültürel unsurlara sahip olmasının çeviriye olan etkilerinden de söz etmiştir. Dillerin yapılarında bulunan dil ve kültür farklılıkları bazı anlam ve terkiplerin çevirisini zorlaştırmaktadır. Fakat Durmuş, bazılarının aksini iddia ettiği gibi bu anlam ve terkipleri barındıran metinlerin çevirisinin imkânsız olmadığını ifade etmiştir. Yazara göre, açıklamalı ve yorumlamalı çeviri teknikleri kullanmak suretiyle bu metinleri çevirmek mümkündür. Esasında diller arasında birbirinden tamamıyla farklı unsurlara nadiren rastlanıldığına dikkat çeken yazar, bunun sebebinin evrensel beşerî kültür bir diğer deyişle kültürler arasında ortak bölenlerin mevcudiyeti olduğunu ifade etmiştir.

Çevirmenin çeviri yaparken karşılaştığı zorluklardan birinin de asıl metinde yer alan kapalı ifadeler olduğunu belirten Durmuş, "Kapalı İfadelerin Çevirisi" başlığı altında bu konuyu ele almıştır. Lafız karışıklığı türlerini ve kapalılık çeşitlerini zikretmiş, kapalılığa sebep olan unsurları açıklamıştır. Lafızların konulduğu anlamları dışında veya dil ehlinin bilmediği manalarda kullanılması, maruf olmayan terimlerin kullanılması, telaffuz, imlâ ve noktalama işaretlerinde hatalar yapılması yazarın zikrettiği kapalılık sebeplerinden bazılarıdır. Kapalı ifadelerin çözümlenmesi çevirmenin hâlihazırdaki işlerine yeni bir iş daha ekler. Çevirmenin kapalı ifadeleri çözmesi için asıl metin üzerinde yoğunlaşması, bağlamdan da yola çıkarak bu ifadeleri çözmesi gerekir. Yazar bu hususta önemli bir noktaya dikkat çekmiştir: Her ne kadar çevirmenin kapalı ifadeleri çözmesi sağlıklı bir çeviri ortaya koyabilmesi için gerekli olsa da çevirmen işi ileri boyutlara taşıyarak kapalı ifadeleri çözmek adına asıl metnin müellifinin üslubunu basitleştirme gibi bir hataya düşmemelidir. Çünkü çevirmenin görevi metni kolaylaştırmak değil, asıl müellifin metni için seçtiği üsluba sadık kalarak ve bu üslubu erek dilde de yansıtmayı hedefleyerek bir çeviri metin ortaya koymaktır. Dolayısıyla Durmuş, kapalı ifadeleri çözmenin erek dildeki okuyucuya yönelik bir kolaylaştırma işlemi değil, çevirmenin çevirisini ortaya koyarken kendisi için yaptığı bir çözümlenme işlemi olduğunu ifade etmiştir.

Çevirmenin sağlıklı bir çeviri metin ortaya koyabilmesi için dilbilimsel konulara da hakim olması gerekir. Müellif, birinci bölümün son başlıklarını bu ihtiyaca cevap verecek nitelikte hazırlamış; delalet, siyak (bağlam), anlam, eşdizimlilik, eşanlamlılık, cinas (sesteşlik), ıstılahî tabirler, mesel (atasözü) ve mustalahât (terimler) konularını ele alarak çeşitli örneklerle açıklamıştır.

Durmuş, birinci bölümün "Terimlerin (Mustalahât) Çevirisi" adlı son başlığında önemli bir probleme dikkat çekmiştir. Çevirmen, uzmanlık terimleri içeren metinleri çevirirken terimlerin Arapça karşılıklarını bulmakta sorun yaşamaktadır. Bunun sebebinin bilimsel terimlere denk Arapça terimler ortaya koymada geç kalınmış olmasıyla ilişkili olduğunu belirten yazar, çevirmenin çevirisini yaptığı metinde yer alan modern bir terime Arapçada denk terim bulamadığında üç seçenikle karşı karşıya kaldığını ifade etmiştir.

Çevirmen; ya bu terimin Arapça karşılığı bulunana kadar bekleyecek ya çevirisini yapmadan yabancı dildeki terimi aynen alacak ya da kendisi o yabancı terime denk Arapça bir terim üretecektir. Fakat yazarın da belirttiği gibi, bir çevirmenin her iki dili mükemmel derecede iyi bilmesi kaynak dilde bulunan yabancı terime erek dilde karşılık gelecek yeni bir terim üretmesi için yeterli değildir. Çünkü yeni bir terim ortaya koymak aynı zamanda terimin ait olduğu bilim dalında da uzmanlaşmış olmayı gerektirir. Dolayısıyla bu, çevirmen için büyük bir sorumluluk anlamına gelmektedir.

Yazarın terimlerin çevirisi meselesinde karşılaşılan problemler arasında zikrettiği bir diğer sorun da bazen bir tek yabancı terime ait pek çok Arapça terim üretilmiş olması, dolayısıyla terim birliği sağlanamamasıdır. Çevirmen, bir tek yabancı terime karşılık üretilmiş pek çok Arapça terimle karşılaştığında işi zorlaşmaktadır. Yazara göre bu; çevirmenler, terminologlar, uzmanlar ve dil kurumları arasında iletişimin, dayanışma ve düzenleme birliğinin bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Terim belirleme ve Arapçalaştırmada kullanılan metotların birden fazla olması, terim belirlemekle görevli cihetlerin değişik olması gibi unsurlar, yazarın terim birliğine engel olabilecek hususlar arasında zikrettiği diğer sebeplerdir. Durmuş, Arap ülkelerinde terim birliğini sağlama yolunda önemli adımlar atılmış olmakla birlikte sorunu tamamıyla çözecek bir çözüme henüz ulaşamadığını ifade etmiştir.

Yazara göre, terimlerin çevirisinde Arap dilinde mevcut olan tüm bu problemler Arapların bilim ve kültürde geri kalmışlığından kaynaklanmaktadır. Terimler ilk olarak üretildiği medeniyetin dilinde var olur. Daha sonra diğer medeniyetler çeviri yoluyla bu yeni terimi kendi dillerine alır. Durmuş, Arap medeniyetinin altın çağlarında Arapların, Arap dili ve terimleri ile bilim ve kültür ürettiklerine, bugün ise öz Arap terimlerin sadece dil ve din bilimleriyle sınırlı kaldığına dikkat çekmiştir. Dolayısıyla Araplar, bilim ve kültürde ilerleyerek yeni terimler ortaya koyan medeniyetlerin dillerinden Arapçaya terim çevirisi yapmaya mecbur kalmışlardır; fakat yukarıda zikrettiğimiz çeşitli sebeplerden ötürü terimlerin çevirisinde de birçok problem ortaya çıkmıştır. Yazar tüm bunlar neticesinde, terimlerin çevirisinde karşılaşılan bu problemlerin çözümünün ve öz Arapça terimler ortaya koymanın tek yolunun Arapların bilim ve kültürde ilerlemeleri olduğu sonucuna ulaşmıştır. Arapların bilim ve kültürde ilerlemelerine bağlı olarak terimler Arap dilinde üretilecek dolayısıyla yabancı terimlerin Arapçaya çevrilmesi gibi bir işleme gerek kalmayacaktır.

Yazar, kitabın “Çeviri İşlemi” adlı ikinci bölümünde çeviri yaparken nasıl bir yöntem izleneceğini açıklamış ve çevirmenin dikkat etmesi gereken hususları zikretmiştir. İkinci bölümün “Çeviri İşlemi” adlı birinci başlığını, çeviri işleminin aşamalarına geçmeden önce çeviri hakkında genel bilgiler verdiği kısa bir giriş mahiyetinde ele almıştır. Çeviri işlemini resme, çevirmeni ise ressamı benzeten yazar, çevirmenin rolünün tıpkı ressam gibi olmasına karşılık kendi özgün fikir ve düşüncelerini çeviri metne yansıtamamasıyla ressamdan ayrıldığını ifade etmiştir. Yazara göre, çeviri ne kadar objektif olursa ve çevirmen kendini çeviri metinde ne kadar gizleyebilirse ortaya çıkan çeviri de o derece başarılı olacaktır. Dolayısıyla çevirmen asıl metnin müellifini taklit etmeli, onun üslubunu benimsemeli ve müellifin okuyucusunda hedeflediği etkinin aynısını çeviri metni okuyan erek dildeki alıcıda da oluşturmayı amaçlamalıdır.

“I. Çeviriden Önce Yapılması Gerekenler” adlı ikinci başlıkta Durmuş, çevirmenin çevirisine başlamadan önce iki aşamadan oluşan hazırlık sürecini tamamlaması gerektiğini ifade etmiştir. İlk aşama “Tesis (Temel Atma) Aşaması”dır. Yazarın, “inşâ edilecek yapının temeli” olarak nitelendirdiği bu aşamada çevirmen, kendisini çeviriye hazır hale getirir: İki dilin kural ve kültürlerine, çevirisini yapacağı metnin alan bilgisine, terim ve kavramlarına hâkim olur. İkinci aşama “Bina (İnşa/Kurgu) Aşaması”dır. Bu aşamada ise çevirmen, çevirisini yapacağı yazılı/sözlü metni bütüncül olarak okur/dinler. Bu okumanın çok yönlü olması gerektiğine dikkat çeken Durmuş, çevirmenin metnin kültürel arka planını da görmeye çalışması, şayet bu konuda metinde bilgi yetersizliği mevcutsa kendisinin bu eksikliği tamamlaması gerektiğini ifade etmiştir. Çevirmen bu aşamada metin sahibi hakkında da araştırmalar yapmalı; üslubunu, fıkri ve zati özelliklerini tanımaya çalışmalıdır. Yazar bu aşamanın, birinci aşamanın tekrarı değil ikmali olduğuna dikkat çekmiş ve tüm bunların metni doğru anlamak için gerekli olduğunu ifade etmiştir.

Yazar, bu okumanın nasıl olması gerektiğini “Okuma ve Çeviri” alt başlığında detaylıca açıklamıştır. Buna göre çevirmen, çevirisini yapacağı metni okurken şahsî düşünce ve fikirlerini bir kenara bırakmalı, metne asıl müellifin gözüyle bakarak onun kastettiği manaları, erek dildeki okuyucuya aktarabilmek amacıyla anlamaya çalışmalıdır. Durmuş, çevirmenin metni umumî bir okuyucu gibi okumasının yeterli olmayacağını ifade etmiş, onun metnin alıcısı olmasının yanında aktarıcısı olması gibi bir görevi de olduğuna dikkat çekmiştir. Çevirmenin metni doğru aktarması öncelikle kendisinin doğru anlamasına bağlıdır. Bu sebeple yazar, çevirmenin metni defalarca okuması, analiz etmesi, kelimeleri metnin bağlamı içinde değerlendirmesi ve müellifin kastettiği açık-gizli manaları onun gözünden bakarak anlamaya çalışması gibi hususların, doğru bir okuma için elzem olduğuna vurgu yapmış ve tüm bu nitelikleri kapsayıcı dört aşamalı bir okuma yöntemi ortaya koymuştur. “Genel okuma” olarak adlandırdığı birinci aşamada çevirmen, metni umumî bir okuyucu gibi okur. “Zatî okuma”da kişisel bilgi, kültür, dil ve idrak deneyimlerini de işin içine katarak daha bilinçli bir okuma gerçekleştirir. “Derin okuma” ise çevirmenin, asıl metnin müellifinin alıcısına aktarmayı hedeflediği anlam, içerik ve etkiyi sorgulayarak gerçekleştirdiği uzun soluklu bir okumadır. Son ve en önemli aşama “çözümlemeli eleştirel okuma”dır. Çevirmen bu aşamaya geldiğinde mutlak bir okumadan oldukça uzaktır; metnin üslubunu, terkip ve mazmunlarını, yazarın/konuşanın psikolojik boyutunu çözümleme üzerine odaklanır.

“II. Çevirinin Başlaması (Metin, Çeviri, Çevirmen)” başlığı altında yazar, çevirinin oluşturulduğu aşamayı ve bu aşamada çevirmenin dikkat etmesi gereken hususları ele almıştır. Metin üzerinde yazarın hazırlık aşamasında belirttiği esaslar üzerinden nitelikli bir okuma gerçekleştiren çevirmen, metinle ilgili üç kavramaya ulaşacaktır. Bunlardan ilki “anlamın kavranması”dır. Çevirmen metinden iki düzeyde anlam elde edebilir. Kullanılan kavram ve cümlelerden bağlam yardımıyla doğrudan elde edilen anlam açık anlamdır. Metin sahibinin/sözcünün satırları/sözleri arasında gizli olan, doğrudan fark edilemeyen, fikir yürütülerek kavranılabilecek anlam ise kapalı/gizli anlamdır. Çevirmenin metinde bulunan kelime, bölüm, alt bölüm ve paragrafların metinle ilişkili olarak görevlerini kavraması ise metinle ilgili ikinci kavrama olan “görevi kavrama”dır.

Yazarın zikrettiği, metinle ilişkili en kapsamlı kavrama ise “içeriği kavrama”dır. Çevirmenin metni oluşturan her unsurun görev ve anlamını kavramasıdır. Metnin ana fikir ve ferî fikirlerinin, düşüncelerin anlatımında kullanılan tasvir öğeleri ile metnin yansıttığı duyguların ve yazarın/sözcünün dillendirdiği ruhi etkilenimin tespit edilmesi müellifin zikrettiği bazı içerik kavranımlarıdır.

Bu kavramalar neticesinde çevireceği metni bütünüyle tanıyan çevirmen, metni erek dile çevirme aşamasına geçecektir. Bu noktada Durmuş, önceki bölümlerde de ifade ettiği gibi çevirmenin sağlıklı bir çeviri metin ortaya koyabilmesinin, asıl metni bilinçli okuma ve müellifinin kastettiği açık ve gizli anlamları, metnin esas ve boyutlarını doğru çözümleyebilme kabiliyetiyle ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Yazar bu bölümde metin kavramı ve türleri, metinlerin tasnifi, üslup türleri gibi konulara da değinmiştir. Yazarın bu konuları ele almasının sebebi, bu meseleleri bilmenin çevirmene sanatının materyalini tanıma ve kavramada yardımcı olacağı kanaatinde olmasıdır. Yazar böylece çevirmenin çeşitli metinleri ayırt etmesini ve onlara vakıf olmasını hedeflemiştir. Durmuş, aynı şekilde birinci bölümün son başlıklarını delalet, siyak (bağlam), anlam, eşdizimlilik, eşanlamlılık, cinas (sesteşlik), ıstılahî tabirler, mesel (atasözü) gibi dilbilimsel konulara ayırmış, çeşitli örneklerle bunları açıklamıştır. Kitap bu yönüyle çevirmenin materyallerini tanımasına, eksik olduğu konuları fark edip tamamlamasına ve kendisini geliştirmesine imkân vermektedir.

Müellifin üslubu ile kişiliği arasında yakın bir ilişki vardır. Durmuş, “Üslup-Kişilik İlgisi” başlığı altında bu konuyu ele almış, müellifin metninde kullandığı üslubun duygu, düşünce ve inançlarını yansıttığını, kişiliği hakkında bilgi verdiğini ifade etmiştir. Yazar, müellifin üslubunun büyük ölçüde ilim, irfan ve kültür seviyesinden etkilendiğini kabul etmekle beraber bu hususta en büyük belirleyicinin kişiye Allah Teâlâ tarafından ihsan edilmiş bir üslup kabiliyeti olduğu görüşündedir. Yazara göre üslup, kişinin sadece kendi gayretiyle elde ettiği ve geliştirdiği bir kazanım değildir; şayet kişide Allah tarafından verilmiş bir üslup yeteneği, söz söyleme becerisi yoksa ilim ve kültür seviyesinin üslubu üzerinde belirleyici bir etkisi olmayacaktır. Yazar bu hususta, şiir yazma kabiliyeti olmayan fakat şiire dair kapsamlı bilgi ve kültüre sahip kişinin durumunu örnek göstermiştir. Bu kişinin şiire dair ilmî birikimi, şiir yazabilmek için yeterli değildir.

Durmuş, “III. Çeviriden Sonra” başlığı altında çeviri işleminin son aşaması olan kontrol revizyon aşamasını ele almıştır. Yazara göre kontrol işleminin amacı, kaynak ve erek metinler arasında üslup ve düzenleme birliğinin sağlandığından, asıl ve ferî fikirlerin çeviri metninde yansıtıldığından, metnin yazım hatası içermediğinden ve çeviri işleminin gerektirdiği tüm niteliklerin sağlandığından emin olmaktır.

Çevirmenin; çeviriyi oluşturma aşamasında içinde bulunduğu psikolojik durum, çeşitli zamanlarda yaşadığı odaklanma sorunu, kaynak metnin bir kısmından hoşlanmaması veya o kısmı çevirirken zorlanması, yaptığı çevirinin sıhhati hususunda yaşadığı tedirginlik ve stres gibi etkenlerin, çeviri metne yansımaları kuvvetle muhtemeldir. Çevirmen kontrol aşamasında bunları göz önünde bulundurarak oluşturduğu metni tekrar gözden geçirir, gerekli gördüğü yerlerde düzeltmeler yapar ve çeviriyi teslim etmeye hazır hale getirir. Durmuş, bu aşamaya dair çevirmene önemli bir uyarıda bulunmuştur. Çevirmen kontrol işlemi sırasında sıkıldığında ve yorulduğunda, çevirisinin çeşitli çevrelerde sürekli değerlendirileceğini ve eleştirileceğini hatırlamalı ve henüz metni teslim etmemişken gerekli tüm düzeltmeleri yapmalıdır. Yazar, kontrol işleminin önemine birçok kez vurgu yapmakla beraber çevirinin asıl metinle uyum sağladığından emin olma adına çeviri metni tekrar asıl metne çevirip karşılaştırma yapmayı (ters çeviri) aşırılık olarak nitelendirmiştir.

Yazar, “Çeviri Eğitimi” başlığı altında çeviri eğitiminin tarihsel süreç içerisinde yaşadığı değişimden ve bu değişimin çeviri eğitiminin niteliğine olan etkilerinden bahsetmiştir. Geçen yüzyılın yetmişli yıllarına kadar çeviri eğitiminin, üniversitede dil eğitimi aldıktan sonra yüksek araştırma alanı olarak devam edilen bir şube olduğunu, son dönemlerde ise üniversitelerde verilmeye başlandığını belirten yazar, bu durumun akademik kurumlardaki öğrencilerin dil seviyesini yükselttiğini ifade etmiştir. Fakat Durmuş, bu kurumlarda verilen eğitimi, çevirinin teorik boyutunu incelemesi ve öğrencinin asıl ihtiyaç duyduğu uygulama sahasına çok az yer vermesi yönüyle eleştirmiştir. Çünkü çeviri; teorik bilgiyi aşan, esas itibarıyla uygulama sahasında hayat bulan bir fendir. Bu nedenle Durmuş, çeviri eğitimi verilen kurumlarda, öğrenciyi nitelikli bir çevirmen haline getirecek ve onun gelecekteki mesleğini şimdiden taklit ederek kendisini geliştirmesine imkân tanıyacak uygulama derslerine ağırlık verilmesi gerektiği kanaatindedir. Çeviri eğitiminin niteliğini artırıcı bu ve benzeri düzenlemeler yapılmadığı takdirde günümüzde giderek artan nitelikli çevirmen ihtiyacına cevap verilemeyecektir. Durmuş, çeviri eğitimi ve öğretimi yapan kurumlarda bu ihtiyacın karşılanması ve nitelikli çevirmenler yetiştirilmesi amacına yönelik, içerisinde “çeviri bilimleri”, “dil bilimleri”, “kendilerinde çeviri yapılacak uzmanlık bilimleri” ve “çeviri teknolojileri” olmak üzere dört grup dersin olduğu bir programın okutulması önerisini sunmuştur.

Yazar bu bölümde, dünyanın içinde bulunduğu insanî hareket ve değişimler neticesinde çeviriye olan ihtiyacın giderek arttığını, buna bağlı olarak nitelikli çeviri ve çevirmene duyulan ihtiyacın da arttığını ve çeviriye dair belli başlı kriterlerin ortaya konulması düşüncesinin doğduğunu ifade etmiştir. Çalışmanın başında da ifade ettiğimiz gibi “Çeviri Sanatının Esasları” genel olarak çeviribilim, özel olarak da Arapça-Türkçe çeviri ile ilgili temel meseleleri ihtiva etmesi ve nitelikli bir çevirinin sahip olması gereken temel unsurları ortaya koyması yönüyle bu ihtiyaca cevap veren çalışmalardan biridir.

Yazar kitabın ikinci bölümünde “Çeviri Sanatında Mesleki Beceriler”, “Çeviride Emanet Hıyanet Meselesi”, “Çeviri Teknikleri” gibi başlıklara da yer vererek özellikle meslekî anlamda çeviriyle ilgilenenleri bu hususlarda bilgilendirmiştir.

İkinci bölümün ve kitabın “Çeviri Sanatında Nasıl Başarılı Olursun?” adlı son başlığında yazar, çevirmenin mesleğinde başarılı olabilmesi için riayet etmesi gereken esasları açıklamış ve tavsiyelerini dile getirmiştir. Yazar bunu yaparken akademik bir üslup yerine “sen” dili içeren samimi bir üslubu tercih etmiş; bu yaklaşımı okuyucuda, yazarın nasihatlerini karşısına oturarak dinliyormuş hissini uyandırmıştır. Durmuş, çevirmenin kendisine ilk olarak “Ben kimim?” ve “Ne istiyorum?” sorularını yöneltmesi gerektiğini ifade etmiştir. Çünkü iyi bir çevirmen olmaya aday kişi öncelikle kendini tanımalı, akabinde kendisi ile çeviri sanatı arasındaki ilişkinin çerçevesini çizmelidir. Bunu yaparken çevirmen kendisine “Güçlü ve zayıf olduğum yönlerim nedir, zayıf yönlerimi nasıl düzeltebilirim?”, “Çeviri sahasında çalışanlar arasında benim yerim nedir?”, “Çeviriyle ilgilenmemdeki temel gaye nedir?”, “Bu alana dair yakın ve uzak hedeflerim nedir?” gibi sorular sormalı ve verdiği cevaplarda dürüst olmalıdır.

Herhangi bir işte başarının temel şartının o işi sevmek olduğunu dile getiren yazar, çevirmene mesleğini severek icra etmesinin yanı sıra çevirisini yaptığı metni, yazarını ve yazarın düşüncelerini de sevmesini öğütlemiştir. Aksi takdirde almış olduğu çeviri işi, çevirmenin omzunda bir yük haline gelecek ve bir an önce o işten kurtulmak isteyecek, bu da çevirinin kalitesini olumsuz yönde etkileyecektir.

Fakat belirtmeliyiz ki çevirmen, çevirisini yaptığı metni, yazarını veya düşüncelerini sevmese bile bu durumu çeviri metne yansıtılmamalıdır. Çünkü çeviriden beklenen şey çevirmenin, metin ve yazarı hakkındaki şahsî düşünceleri değil, metnin içeriğinin ve yazarın düşüncelerinin erek dile doğru aktarılmasıdır.

Durmuş; çevirmene, sadece bildiği ve çevirmeyi istediği işleri alması, yeni bir çeviri işi alırken metni ve çeviri için verilen süreyi gözden geçirip yapabileceğine inandığı takdirde çeviriyi kabul etmesi, çeviri yaparken sözlüğe başvurmadan çalışmayı maharet olarak saymadan kaliteli bir çeviri ortaya koyabilmesi için sözlükler de dâhil olmak üzere kendisine yardımcı olabilecek tüm kaynaklara müracaat etmesi gibi tavsiyelerde bulunarak kitabını sonlandırmıştır.

Sonuç itibarıyla değerlendirdiğimizde *Çeviri Sanatının Esasları*’nın, iyi bir çevirinin ve çevirmenin sahip olması gereken nitelikleri ortaya koyması ve çevirmene, gerek çeviri öncesinde gerek çeviri esnasında ve sonrasında yol gösterici bir içerik sunması yönüyle hem uzmanlık alanı olarak çeviriyle ilgilenen hem de çeviri hakkında bilgi edinmek isteyen herkesin istifade edebileceği bir kitap olduğunu söyleyebiliriz. Yazarın; genel olarak çeviribilim, özel olarak da Arapça-Türkçe çeviri sahasında karşılaşılan çeşitli problemleri zikrederek çözüm önerileri sunması, eserin alana sağladığı önemli katkılar arasındadır.